فرزندآوری از دیدگاه شهروندان تهرانی: دلایل تمایل و عدم تمایل

محمود طاووسی[۱]، محمد اسماعیلی مطلق[۲]، محمد اسلامی[۳]، علی اصغر حائری مهریزی[۱]، اکرم هاشمی[۱]، علی منتظری[۱] *

۱. مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران
۲. دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور، اهواز، ایران
۳. دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران

نشریه پایش
سال پانزدهم شماره ششم، آذر ـ دی ۱۳۹۵ صص ۶۶۸-۶۶۳
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۶/۱۵
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۱۷ شهریور ۹۵]

چکیده

فرزند آوری یکی از مولفه های مهم علم جمعیت است. ایران جزو کشورهایی است که با روند نزولی رشد جمعیت به تدریج با سالخوردگی جمعیت مواجه خواهد شد. لذا با توجه به اهمیت موضوع فرزندآوری در رابطه با رشد جمعیت، در این مطالعه محققان به دلایل تمایل و عدم تمایل شهروندان تهرانی به فرزندآوری پرداختند.

در این مطالعه جمعیتی، که در شهر تهران انجام شد، ۱۲۰۰ نفر از شهروندان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران شامل ۶۰۰ نفر مرد و ۶۰۰ نفر زن اطلاعات پرسشنامه ذی ربط را تکمیل کردند.

بیشترین دلایل عنوان شده برای تمایل به فرزندآوری به ترتیب، علاقه به پدر/ مادر شدن ۹۰/۷٪، عدم کفایت فرزندان فعلی ۷۲/۴٪ و علاقه به داشتن خانواده پر جمعیت ۶۴/۱٪ و بیشترین دلایل عدم تمایل به فرزندآوری به ترتیب، نگرانی در مورد تأمین آینده فرزندان جدید ۸۳/۲٪، نگرانی در مورد افزایش مشکلات اقتصادی با آوردن فرزند دیگر ۷۷/۵٪، کافی بودن فرزندان فعلی ۷۴/۵٪ بود.

با توجه به نتایج به دست آمده مهمترین دلیل تمایل به فرزندآوری علاقه فطری افراد به کسب جایگاه و نقش والدی و مهمترین دلیل عدم تمایل مشکلات اقتصادی گزارش شد. به نظر می رسد ترویج تجربه مثبت پدر و مادر شدن زوج های جوان از یک سو و کمک به پایداری و رونق خانواده ها از سوی دیگر و همزمان رفع مشکلات اقتصادی و معیشتی بتواند تا حدودی مشکل توقف رشد جمعیت را رفع نماید.

کلیدواژه: تمایل به فرزندآوری، جمعیت، مطالعه جمعیتی

* نویسنده پاسخگو: تهران، خیابان فلسطین جنوبی، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۲۳
تلفن: ۶۶۴۸۰۸۰۴
E-mail: montazeri@acecr.ac.ir

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

مقدمه

فرزند آوری یکی از مولفه های مهم علم جمعیت است و از جمله موضوعاتی است که در حوزه مسائل اجتماعی بسیار اهمیت دارد.
اکثر کشورهای جهان به نوعی در حالت عدم تعادل جمعیتی قرار دارند و با مسائل ناشی از آن مواجهند. برخی از کشورها با مشکلات و مسایل رشد بی رویه جمعیت دست و پنجه نرم می کنند و برخی جوامع دیگر از نتایج منفی کاهش رشد جمعیت رنج می برند. سیاستهای جمعیتی در هر کشور می تواند نقش مهمی در اصلاح چنین وضعیتی داشته باشد. بعضی از جوامع معتقدند، هر چه جمعیت بیشتر باشد، قدرت کشور بیشتر خواهد بود؛ لذا به تلاش برای رشد بیشتر جمعیت پرداختند و در نهایت با پر جمعیتی مواجه شدند و برخی دیگر نیز افزایش جمعیت را با منابع خود سازگار ندیده و در نتیجه به گسترش سیاست های کنترل جمعیت پرداخته و موجب کم شدن رشد جمعیت شدند. در نیم قرن اخیر، تغییرات بنیادی در شکل و ویژگی های خانواده، انتقال خانواده گسترده به هسته ای و به تبع آن کاهش سطح زاد و ولد و باروری در ایران امری محسوس است [۱]. در طول سه دهه گذشته، به ویژه دوره ۱۳۷۵-۱۳۶۵ باروری به گونه ای بی سابقه کاهش یافت و طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲ ایران به جرگه کشورهای دارای باروری در سطح یا زیر سطح جایگزینی پیوست [۲]. جمعیت ایران در سال ۱۳۴۶ به بیش از ۲۵ میلیون نفر رسید و این وضعیت منجر به آغاز فعالیت رسمی و اجرای سیاست های ملی تنظیم خانواده در سال ۱۳۴۶ گردید. به گونه ای که ایران به همراه ۲۹ کشور دیگر بیانیه ای در زمینه کنترل جمعیت امضاء کرده و به دبیر کل سازمان ملل متحد تسلیم کردند. روند رشد نزولی تا سال ۱۳۹۰ ادامه داشت، به گونه ای که نرخ رشد جمعیت به ۱/۳ درصد رسید و اکنون طبق آمارهای موجود، تعداد متوسط فرزندان هر خانواده ایرانی به ۱/۸ رسیده است [۳]. طی سه دهه گذشته میزان باروری در ایران به طرز حیرت انگیزی کاهش یافته است. باروری کل یا تعداد فرزندان زنده ای که انتظار می رود هر زن در طول دوران باروری خود به دنیا آورد از حدود ۶/۳ در سال ۱۳۶۵، به ۲/۶ در سال ۱۳۷۵ رسیده که نشان دهنده بیش از ۵۰ درصد کاهش است. در سال ۱۳۹۰ نرخ رشد جمعیت از ۶/۲ که در سال ۱۳۸۵ بود به ۱/۲۹ در سال ۱۳۹۰ رسید. در واقع از سال ۱۳۸۵ به بعد، میزان باروری کل به زیر سطح جایگزینی نسل نزول یافت [۴]. در سرشماری ۱۳۹۰ جمعیت ایران نرخ باروری کل به ۱/۷ رسید. به این وضعیت، نرخ باروری پایین تر از حد جایگزین گفته می شود [۵].

در دوران کنونی با کاهش تمایل به فرزند آوری رو به رو هستیم و میزان باروری فعلی، سطح لازم برای جایگزینی مناسب نسل ها را ندارد. کاهش نرخ باروری و به هم ریختگی در توازن سنی کشور، می تواند آسیب های اقتصادی و اجتماعی جبران ناپذیری بر کشور وارد نماید، اما فرزند آوری بر ترکیب و ساختار جمعیت تأثیر بسزایی دارد. با توجه به اینکه ایران نیز جزو کشورهایی است که با کاهش رشد جمعیت مواجه شده، و در شرف رسیدن به سالخوردگی جمعیت است، و از آن جا که بحث فرزندآوری در پیشگیری از این پدیده بسیار اهمیت دارد، محققان در این مطالعه به دلایل تمایل و عدم تمایل شهروندان تهرانی به فرزندآوری پرداختند. نتایج مربوط به میزان تمایل و عدم تمایل به فرزندآوری و ارتباط آن با عوامل دموگرافیک از جمله سن، سن ازدواج، وضعیت اشتغال، مذهب و تعداد فرزندان در مقاله قبلی منتشر گردید [۶]. در مقاله حاضر محققان به احصاء دلایل تمایل و عدم تمایل به فرزند آوری پرداختند، تا با ارائه پیشنهاداتی در این مورد سهمی در پیشگیری از پدیده سالخوردگی جمعیت کشور ایفا نمایند.

مواد و روش کار

این پژوهش یک مطالعه جمعیتی بود. جمعیت نمونه با در نظر گرفتن نسبت (P) ۵۰٪ و اطمینان ۹۵٪ و دقت (d) ۵٪ در نظر گرفته شد. حداقل حجم نمونه کلی با احتساب مقدار فوق و Design effect = 2 بود. نمونه گیری متناسب با جامعه پژوهش انجام شد.

$$n = \frac{Z^2 P(1-P)}{d^2}$$

در این مطالعه برای جمع آوری داده ها، پرسشنامه ای حاوی اطلاعات دموگرافیک و نیز سوالات مرتبط با اهداف مطالعه تدوین شده و مورد استفاده قرار گرفت. به طور مشخص از شرکت کنندگان خواسته شد تا دلایل تمایل و عدم تمایل خود را بیان کنند. بدین منظور مجموعه ای از گویه ها برای مردان و زنان تدوین و از آنان خواسته شد تا هر یک از گویه هایی را که با وضعیت آن ها تطابق دارد، مشخص کنند، در واقع هر شرکت کننده می توانست دلایل متعددی را برای تمایل و عدم تمایل خود ابراز نماید. پس از آن اطلاعات پس از ورود به نرم افزار آماری SPSS و با بهره گیری از مجموعه ای از روش های متناسب آماری تحلیل شد. توضیحات کاملتر روش کار در مقاله قبلی این پژوهش آمده است [۶].

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

یافته‌ها

در این مطالعه جمعیتی، که در شهر تهران انجام شد، ۱۲۰۰ نفر از شهروندان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران شامل ۶۰۰ نفر مرد و ۶۰۰ نفر زن شرکت داده شدند. اطلاعات از طریق پرسشنامه ذی ربط جمع آوری گردید. در خصوص بررسی دلایل تمایل و عدم تمایل به فرزندآوری، با توجه به طیف گزینه ها در سوالات (کاملا موافق/موافق/ بدون نظر/مخالف/کاملا مخالف) در این بخش صرفا مجموع میزان دو گزینه موافق و کاملا موافق برای علل مختلف تمایل و عدم تمایل به فرزند آوری گزارش شد. در بین کسانی که تمایل به فرزند آوری داشتند بیشترین دلایل عنوان شده به ترتیب شامل: علاقه به پدر/ مادر شدن ۹۰/۷٪، عدم کفایت فرزندان فعلی ۷۲/۴٪ و علاقه به داشتن خانواده پر جمعیت ۶۴/۱٪ بود (جدول شماره ۱). در میان افرادی که تمایل به فرزندآوری نداشتند بیشترین دلایل ابراز شده به ترتیب شامل: نگران تأمین آینده فرزندان جدید ۸۳/۲٪، نگران افزایش مشکلات اقتصادی با آوردن فرزند دیگر ۷۷/۵٪، کافی بودن فرزندان فعلی ۷۴/۵٪ بود (جدول شماره۲). ۵۶/۵٪ از افرادی که در این مطالعه شرکت کرده بودند، داشتن تعداد دو فرزند را کافی دانستند. همچنین نتایج حاکی از این بود که ۳۴٪ افرادی که در این طرح شرکت کردند تمایل به فرزندآوری در آینده را داشتند.

جدول ۱: فراوانی دلایل تمایل افراد به فرزندآوری*

ردیف	دلایل تمایل به فرزندآوری	درصد فراوانی
۱	پدر (مادر) شدن را دوست دارم	۹۰/۷
۲	تعداد فرزندان فعلی ما کافی نیست	۷۲/۴
۳	دوست دارم خانواده پرجمعیتی داشته باشم	۶۴/۱
۴	اطرافیان با بچه دار شدن من موافقند	۶۳/۶
۵	همسرم اصرار دارد که بچه دار شویم	۶۲/۶
۶	چون برای داشتن فرزند بیشتر امکانات ما کافی است	۵۷/۷
۷	به دلایل مذهبی	۵۱/۶
۸	به دلیل سیاست های تشویقی اعلام شده اخیر	۳۹/۲

*افراد می توانستند دلایل متعددی را ارائه نمایند.

جدول ۲: فراوانی دلایل عدم تمایل افراد به فرزندآوری*

ردیف	دلایل عدم تمایل به فرزندآوری	درصد فراوانی
۱	نگران تأمین آینده فرزندان جدید هستم	۸۳/۲
۲	آوردن فرزند دیگر مشکلات اقتصادی زندگی ام را افزایش می دهد	۷۷/۵
۳	تعداد فرزندان ما کافی است	۷۴/۵
۴	برای آوردن فرزند دیگر درآمد کافی نداریم	۷۱/۶
۵	برای آوردن فرزند دیگر مسکن مناسبی نداریم	۶۷/۶
۶	چون از نظر روحی و روانی برای بچه دار شدن آمادگی ندارم	۵۶/۴
۷	داشتن بچه دیگر با شغل و مسئولیت های اجتماعی ام تداخل دارد	۴۹/۷
۸	نمی توانم به خوبی فرزندم را تربیت و از او نگهداری کنم	۴۴/۹
۹	به علت نگرانی در خصوص کم بودن فاصله بارداری و تهدید سلامتی همسرم (من)	۳۶/۶
۱۰	سن همسرم (من) مناسب بارداری نیست	۳۴/۷
۱۱	بچه دار شدن ادامه تحصیلم را مشکل می کند	۲۷/۸
۱۲	از نظر پزشکان به علت داشتن مشکلات جسمی نمی توانم بچه دار شوم	۲۳/۱
۱۳	چون اطرافیان با بچه دار شدن من مخالفند	۱۹/۴

*افراد می توانستند دلایل متعددی را ارائه نمایند.

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

بحث و نتیجه گیری

محققان در این مطالعه دلایل تمایل و عدم تمایل افراد نسبت به فرزندآوری را مورد بررسی قرار دادند تا به دغدغه های مخاطبان در این زمینه دست یابند و با ارائه این دلایل به مسئولان ذی ربط و شرح پیشنهاداتی در این زمینه گامی موثر در ارتقای برنامه های سلامت در این راستا بردارند. با توجه به نتایج به دست آمده بیشترین دلایل تمایل به فرزندآوری را علاقه فطری افراد به احراز نقش و جایگاه مادر/پدری تشکیل داده و بیشترین دلایل عدم تمایل ناشی از مشکلات اقتصادی داشتن فرزند یا فرزندان بیشتر گزارش شده است. نگرانی برای تأمین آینده فرزندان جدید و هراس از افزایش مشکلات اقتصادی با آوردن فرزند، از مواردی است که در مطالعات دیگر نیز در زمره عوامل بازدارنده فرزندآوری عنوان شده است. لینگ یانگ در مطالعه ای متذکر شد که هزینه های فزاینده داشتن فرزند باعث کاهش تمایل به فرزندآوری و افزایش تمایل افراد به فعالیت اقتصادی می شوند [۵].

همچنین طبق نتایج مطالعه موسوی و همکاران که در آن عوامل تأثیرگذار بر نگرش فرزند آوری مورد بررسی قرار گرفت، نیز عوامل اقتصادی بیشترین تأثیر را نسبت به عوامل دیگر بر روی نگرش به فرزندآوری داشتند؛ به عبارت دیگر در این مطالعه ۸۸/۲٪ از افراد، علت بی میلی به فرزندآوری را وضعیت ناگوار اقتصادی و تورم ارزیابی کردند [۷]. مشکانی و همکاران دریافتند که کاهش میزان باروری، اثر متقابل شاخص توسعه اقتصادی و اقدامات دولتی است[۸]. همچنین در مطالعه کشاورز و همکاران میزان درآمد خانواده یکی از متغیرهایی گزارش شد که بر فرزندآوری تأثیر داشت [۹]. بعضی از مطالعات نیز جنبه اقتصادی را در قالب موضوعات منوط به اشتغال مورد بررسی قرار داده اند که با اقتصاد خانواده رابطه ای مستقیم دارد.

در مطالعه اسحاقی و همکاران که در خصوص چالش های فرزندآوری زنان شاغل انجام شد، زنان شاغل هزینه های بالای زندگی را دلیل اشتغالشان عنوان کردند و تأکید کردند که به دلیل هزینه های بالای فرزندآوری، تمایلی به آن ندارند. در مطالعه یاد شده چنین عنوان شد که از دیدگاه زنان شاغل سرپرستی و نگهداری از فرزندان مترادف است با صرف زمان و هزینه های اقتصادی، و آن را یک مشکل تلقی کردند [۵]. محمودی و همکاران در مطالعه خود یکی از عوامل موثر در کاهش رشد جمعیت را وضعیت اشتغال افراد عنوان کرده اند [۳]. نتایج مطالعات فوق و برخی مطالعات دیگر با مطالعه ما در تأثیر وضعیت اقتصادی کشور بر رشد جمعیت و تمایل به فرزندآوری افراد هم راستا بود. در مطالعه حاضر عوامل دیگری از جمله کافی بودن تعداد فرزندان (۷۴/۵٪)، نداشتن درآمد کافی برای آوردن فرزند دیگر (۷۱/۶٪)، نداشتن مسکن مناسب برای آوردن فرزند دیگر (۶۷/۶٪) و همچنین نداشتن آمادگی روحی و روانی برای بچه دار شدن (۵۶/۴٪) مشکلات داشتن بچه دیگر و مسئولیت های اجتماعی افراد (۴۹/۷٪) و ادامه تحصیل آن ها (۲۷/۸٪) از جمله دلایل عدم تمایل به فرزند آوری بودند. در مطالعه حسینی و همکاران غیر از سطح درآمد، تحصیلات نیز از دلایل کاهش باروری و کم فرزندی عنوان شده است [۱۰]. در مطالعه کلانتری و همکاران نیز مشارکت در امور اجتماعی عامل مهم گرایش کمتر به فرزندآوری عنوان شد [۱]. در این مطالعه مهمترین علت تمایل به فرزندآوری تجربه موقعیت اجتماعی و فرهنگی و نیز تمایلات ذاتی هر فرد به داشتن نقش مادری و پدری گزارش شد (۹۰/۷٪)؛ علتی که به نظر می آید به طور طبیعی در وجود همه انسان ها به ودیعه گذاشته شده است. در واقع باید گفت که اگر دلایل ایجاد عدم تمایل که در رأس آن ها مسئله اقتصادی است مرتفع شود میل و نیاز به مادر/پدر شدن آنقدر جاذبه و قدرت دارد که می تواند اکثریت قریب به اتفاق زوجین را به سوی فرزند آوری متمایل نماید. عدم کفایت تعداد فرزندان فعلی (تمایل به داشتن فرزندان بیشتر) (۷۲/۴٪) و علاقه به داشتن خانواده پرجمعیت (۶۴/۱٪) (که خود می تواند ناشی از دلیل اصرار همسر (۶۲/۶٪) و اطرافیان باشد (۶۳/۶٪) نشأت گرفته از همین نیاز و میل به مادر و پدر بودن است. مسئله جالب در میان نتایج، تأثیر ضعیف سیاست های تشویقی اعلام شده بر روی ایجاد تمایل به فرزندآوری بوده است؛ موردی که به نظر می آید در مقطعی از زمان در رأس اقدامات مسئولان قرار گرفته بود. به نظر می رسد ترویج تجربه مثبت پدر و مادر شدن زوج های جوان از یک سو و کمک به پایداری و رونق خانواده ها از سوی دیگر و همزمان رفع مشکلات اقتصادی و معیشتی بتواند تا حدودی مشکل توقف رشد جمعیت را رفع نماید.

سهم نویسندگان:

محمود طاووسی: نویسنده مقاله و همکار طرح تحقیقاتی
محمد اسماعیل مطلق: مشارکت در اجرای طرح تحقیقاتی
محمد اسلامی: مشارکت در اجرای طرح تحقیقاتی
علی اصغر حائری مهریزی: مشاور آماری طرح و تحلیل آماری
اکرم هاشمی: مشارکت در نگارش مقاله
علی منتظری: نویسنده مسئول و مجری طرح تحقیقاتی

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

منابع

1.Kalantari S, Abbaszadeh M, Amin mozafari F, Rakeei bonab N. The sociological study of attitude to child bearing and it's some related factors (case study: married youth in tabriz city). Applied Sociology 2010; 21: 83-104 [In Persian]

2.Enayat H, Parnian L. The study of cultural globalization and tendency to fertility. Sociology of women (Journal of woman and society) 2013; 4: 109-136 [In Persian]

3.Mahmudian H, Rezaei M. Women and Family's Socio- Cultural Council. Quarterly 2012; 15: 174-225 [In Persian]

4.Kaboudi M, Ramezankhani A, Manouchehri H, Hajizadeh E, Haghi M. The decision-making process of childbearing: a qualitative study. Payesh 2013; 12: 505-515 [In Persian]

5.Eshaghi M, Mohebi SF, Papynezhad Sh, Jahandar Z. Childbearing Challenges for Working Women; a Qualitative Study. Woman development and politics 2014; 12: 111-134 [In Persian]

6.Tavousi M, Motlagh ME, Eslami M, Haerimehrizi AA, Hashemi A , Montazeri A. Fertility desire and its correlates: a pilot study among married citizens living in Tehran, Iran. Payesh 2015; 5: 597-605 [In Persian]

7.Mousavi SF, Ghafelebashi MS. A study of attitudes towards childbearing in young families of Qazvin city. Woman and family studies 2014; 2: 111-134 [In Persian]

8.Mobasheri M, Alidosti M, Sorshajani S, Khosravi F, Khalafian P , Jalilian M. Determination of the Most Important Factors Influencing the Fertility Patterns of Single Child and Without Child Families in Shahr-ekord City in 2013. Journal of Ilam University of Medical Sciences 2013; 21: 63-70 [In Persian]

9.Keshavarz H , Haghighatian M, Tavasoli Dinani K. A Study on the Factors Influencing the Space between Marriage and Having Children (Case Study: Married Women of 20-49 in Isfahan). Applied Sociology 2013; 24: 111-125 [In Persian]

10. Hosseini H, Bagi B. Study of fertility desires of Kurdish women in city of Mahabad. Women and Family's Socio- Cultural Council Quarterly 2013; 15: 121-161[In Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

ABSTRACT

Fertility desire among Iranians living in Tehran: reasons for desire and disinterest

Mahmoud Tavousi[1], Mohammad Esmaeil Motlagh[2], Mohammad Eslami[3], Aliasghar Haerimehrizi[1], Akram Hashemi[1]
Ali Montazeri[1*]

1. Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran.
2. Medcine Faculty, Jundishapour University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran
3. Family and School Health, Ministry of Health & Medical education, Tehran, Iran

Payesh 2016; 6: 663-668
Accepted for publication: 5 September 2016
[EPub a head of print-7 September 2016]

Objective: To find out reasons for fertility desire or fertility disinterest among people living in Tehran, Iran.
Methods: This was a population-based study. A sample of married individuals living in all 22 districts in Tehran recruited and was asked to indicate reasons for desire or disinterest for fertility. Data were collected via a single open question. Participants were free to name several reasons as they wish. Descriptive analysis was used to explore the data.
Results: In all 1200 individuals (600 male and 600 female) were interviewed. The mean age of participants was 33.6 (SD = 7.31) years. The most important reason for fertility desire was wish to experience parenthood (90.7%) followed by having inadequate number of children (72.4%) and interest in having a crowded family (64.1%). The most important reason for disinterest for fertility was worrying about the future of the new child (83.2%) followed by economic problems (77.5%), and having adequate number of children (74.5%).
Conclusion: The findings might help health policy makers to implement appropriate interventions if they wish to improve population growth rate for the country.

Key Words: Oral Contraceptive Pills (OCP), Side effects, Women Health, Mood Changes

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2024-04-23]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1395.15.6.6.6]

* Corresponding author: Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran
Tel: 66480804
E-mail: montazeri@acecr.ac.ir